

Kasvatuskumppanuus sijoitetun lapsen tueksi

Sijaisvanhempien, opettajien ja oppilashuollon henkilöstön osaamista tarvitaan

Koulussa viihtymisen ja koulunkäynnistä suoriutumisen on todettu olevan tärkeimpiä suojaavia tekijöitä lasten hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Lastensuojelun piirissä oleville lapsille on erityisen suuri merkitys sillä, että he selviytyvät ja saavat myönteisiä kokemuksia koulussa.

Huostaan otetuilla tai lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla saattaa ilmetä monenlaisia koulunkäyntiä hankaloittavia piirteitä, kuten tarkkaavaisuushäiriöitä, ylivilkkautta ja oppimisvaikeuksia. Toisaalta oppimisvaikeudet voivat helposti jäädä lapsen muun käytöksen aiheuttaman huolen alle. Jos niihin ei puututa ajoissa, voi seurauksena olla koulupinnausta, ongelmia opettajien ja muiden oppilaiden kanssa, luokalle jäämisiä ja jopa koulunkäynnin keskeytyminen.

Yhteiskunnalle koulun keskeyttäminen tulee ajan myötä kalliiksi puhumattakaan siitä, että se aiheuttaa lapselle ja nuorelle inhimillistä kärsimystä ja syrjäytymistä omista mahdollisuuksista. Siksi sijoitetujen lasten tukea niin päiväkodissa kuin koulun aloituksessakin halutaan lisätä. Pesäpuu ry suunnittelee monivuotista hanketta, jossa luotaisiin toimintamalli sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi sekä opaskirja kaikille osapuolille.

– Hankkeen idea on lähtenyt siitä, että mietimme, millaista tukea sijaisperheet ja sijoitetut lapset tarvitsevat päivähoitossa ja koulussa. Ruotsista löytyi malli, jonka soveltuvuutta Suomeen halusimme lähteä kokeilemaan. Ruotsissa sen avulla on

saatu hyviä tuloksia, ja malli on jo levinnyt Tanskaan ja Norjaan, psykologi **Christine Väливаара** Pesäpuu ry:stä kertoo.

Mallin ydinajatus on tukea sijoitettujen lasten selviytymistä ja ehkäistä syrjäytymisen opinpoluilta. Jokaisen sijoitetun lapsen oppimisvalmiudet kartoitettaisiin perusteellisesti heti hänen kotiuduttuaan sijaisperheeseen ja koulun alettua. Tämä mahdollistaisi varhaisen tuen ja ehkäisisi vaikeuksia ennen kuin lapsi alkaa oireilla ja ongelmat kriisiytyvät.

– Mallissa pyritään myös kasvattamaan aikuisten välistä yhteistyötä kasvatuskumppanuudeksi. Tämä tarkoittaa enemmän vuorovaikutusta, keskustelua ja tiedonvälitystä. Lapsen kiintymyssuhteen tukeminen ja oireilun ennakointi helpottaisi paitsi opetustyön arkea myös sijaisperheen elämää. Myös lapsen sosiaalityöntekijän rooli välittäjänä on tässä keskeinen, koska hänen tehtäviinsä kuuluu huolehtia, että lapsen tarpeisiin vastataan koulussa.

Suurin haaste on motivoida koulut mukaan toimintamallien kehittämiseen.

– Kouluissahan on erityistä tukea tarvitsevat lapset otettu hyvin huomioon. Sijoitetut lapset sen sijaan ovat ryhmänä vielä tuntemattomia. Kouluissa tulisi olla

tarvittaessa saatavilla perustietoa siitä, mikä on sijais- tai adoptioperhe ja miten häiriöt lapsen varhaisissa kiintymyssuhteissa voivat näkyä lapsen haastavana käyttäytymisenä. Myös sijaisvanhemman lapsituntumus tulisi hyödyntää paremmin. Tämä auttaisi opettajaa ennakoimaan ja näkemään oireilun taakse – perinteiset rangaistukset ja palkkiot eivät välttämättä toimi. Taustalla ovat pulmat kiintymyssuhteessa. Tästä kasvatustietoisuuden lisääntymisestä hyötyisivät luokan kaikki oppilaat, Väливаара painottaa.

Opettajakin tarvitsee tukea

Luokanopettajakoulutuksessa sijoitetujen lasten erityispiirteiden käsittelyyn ei nykyisellään ole omaa kurssia, ja teeman tärkeyttä ollaan vasta tunnistamassa.

– Käsittelemme koulutuksen aineopinnoissa lapsen ja nuoren oppimista, koulumotivaatiota ja hyvinvointia tukevia yksilöllisiä ja ympäristöllisiä tekijöitä sekä vastaavasti riskitekijöitä. Tavoite on tukea oppilaantuntemuksen kehittymistä ja rakentaa pohjaa asenteille ja työskentelytaidoille perheiden kanssa. Opettajan tehtävä ja toisaalta ainutlaatuinen mahdollisuus on tunnistaa lapsen mahdollisia ongelmia jo varhaisessa vaiheessa, ottaa niitä puheeksi ja toimia ennaltaehkäisevästi. Kysymyksiä kuitenkin herättää se, mikä on opettajan rooli lastensuojelutilanteissa. Tilaisuuksia saisi olla enemmän sen pohittamiseen, mitä ovat ennakoasenteemme ja uskomuksemme vaikkapa hyvästä van-

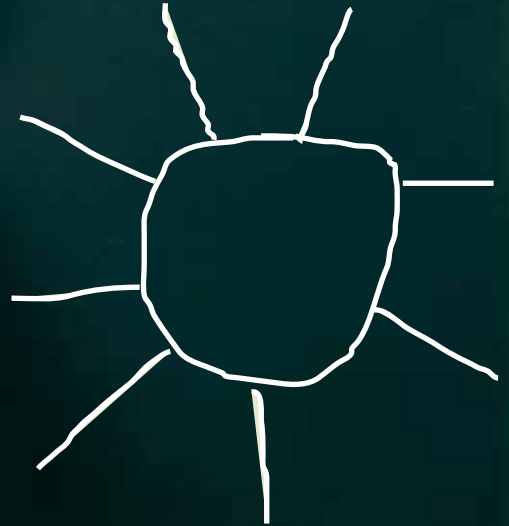
Jatkaa seuraavalla sivulla >>>

abcdefghijklmnopq
rstuvwxyzæøåäö

12345+-
67890*÷

ABCDEFGHIJKLMNPO
QRSTUVWXYZÆØÅÄÖ

Hei

hemmuudesta tai vanhemmuuden ongelmista. Koulutus ei anna vahvoja eväitä kohdata erilaisia perheitä, pohtii professori **Anna-Maija Poikkeus** Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksesta.

Vuorovaikutusta voi hankaloittaa kohtaamisen pelko.

– Kun pöydän toisella puolella on vihainen vanhempi, on toisen asemaan vaikea mennä. Vanhempi jää helposti neuvottavan rooliin, eikä hänen asiantuntemuksensa lapsensa ja perheensä asioista pääse esille. Opiskelijoiden olisi tärkeä oppia kuuntelemisen asennetta ja antaa tilaa erilaisille tulkinnoille.

Poikkeus pohtii, mitä kaikkea opettajan tarvitsee lapsesta tietää.

– Oleellisia asioita ovat lapsen oppimiseen ja hyvinvointiin vaikuttavat nykyhetken tekijät. Opettajan on muistettava, ettei esimerkiksi lastensuojelun asiakkuus selitä kaikkea – yksiviivainen selitysmalli voi joskus olla kompastuskivi. Kun asiasta ei ole suoraa kokemusta, voivat mielikuvat olla virheellisiä.

– Opettaja ei ole terapeutti. Omat tunteet kuitenkin väistämättä heräävät haastavissa tilanteissa lapsen ja ehkä vanhempienkin kanssa. Silloin ei pitäisi jäädä yksin, vaan ottaa asia puheeksi esimerkiksi koulukuraattorin tai kollegan kanssa. Oma keinottomuus voi olla vaikea tunnistaa.

Silloin, kun työkseen kasvattaa toisia, on hyvällä tietoisuudella omasta kasvuhistoriastaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Ilmeet tapahtuvat arjessa! – kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Christine Väliavaara, Pesäpuu ry

Konkreettista tietoa

Kouluissa on tänä päivänä monenlaisia isoja hankkeita, kuten koulukiusaamisen kitkeminen KiVa-koulu-ohjelmalla. Uutta tietoa lastensuojeluun liittyvistä kysymyksistä ja ennaltaehkäisevästä hyvinvoinnin tukemisesta voisi Poikkeuksen mielestä ujuttaa kouluun esimerkiksi rehtoreiden koulutusten kautta.

– Jos kouluille tehdään opas, sen olisi hyvä olla mahdollisimman konkreettinen ja opettajien helposti saatavissa. Esimerkiksi tarkkaavuushäiriöstä ja itsesäätelyn tukemisesta on tehty hyviä käsikirjoja sekä vanhempien että opettajien käyttöön. Tunne- ja turvataito-osaamisen materiaalien parempaa saatavuutta puolestaan mietitään parhaillaan Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja muiden tahojen yhteistyöhankkeessa. Materiaalin levitykseen esimerkiksi netin kautta kannattaa panostaa, mutta tärkeää on myös opettajien täydennyskoulutuksen kanavien käyttäminen, uskoo Poikkeus.

Tiiviimpää yhteydenpitoa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa on kehitetty kasvatuskumppanuuden kehittämis- ja koulutusmalli varhaiskasvatukseen käyttöön. Vuodesta 2009 lähtien mallia on hyödynnetty myös kouluissa.

– Menetelmän perusidea on, miten rakentaa koulun ja kodin yhteistyötä myön-

teisistä ja neutraaleista lähtökohdista – ei vain ongelmista käsin. Päiväkodeissa henkilöstö tapaa vanhempia päivittäin, mutta kouluissa tapaamiset harvenevat muutama vuosittain. On tärkeää, että näissä tapaamisissa luodaan hyvä kuulemisen ja kuulluksi tulemisen henki, kertoo erikoissuunnittelija **Marjatta Kekkonen** THL:sta.

Menetelmässä vanhemmat ja opettajat tapaavat jo ennen kuin lapsi aloittaa koulun. Lisäksi koulun aloitusvaiheessa vanhempainiltoja järjestetään useammin.

– Näin opettaja ehtii tutustua lapseen ja perheeseen ennen kuin hän muodostaa käsityksen oppilaasta koulussa. Alkuvaiheessa myös vanhemmat ovat innokkaampia sitoutumaan yhteistyöhön koulun kanssa. Samalla he tutustuvat toisiinsa ja alkavat ottaa vastuuta vanhempina myös suhteessa kouluun. Vanhempainilloissa voisi olla mukana myös oppilashuollon edustaja.

Yhdessä auttamista

Kasvatuskumppanuus edellyttää oppilaan, opettajan ja perheen välistä tahtoa ja taitoa kuunnella, kunnioittaa ja luoda luottamusta toisiinsa vuoropuhelun kautta. Kumppanuuden perusta luodaan vanhempaintapaamisissa, keskustelemissa vanhempainilloissa ja lapsen ja perheen tervetulleeksi toivottavissa koulutulos-tilaisuuksissa.

Kun opettaja, vanhempi tai lapsi itse huolestuu jostain koulunkäyntiin liittyvästä asiasta, siirrytään kumppanuudessa yhteisen auttamisen prosessiin. Yhteistyötä tiivistetään ja apuun pyydetään myös muita ammattilaisia kartoittamaan sitä, mistä tilanteesta on kyse, mitkä ovat parhaat auttamisen keinot ja miten lasta voidaan myönteisesti vahvistaa.

Kekkonen ymmärtää, että kyseessä on iso kulttuurinen muutos.

– Nykyisin ajatellaan, että jos ongelmia ei ole, ei kotiin tarvitse olla yhteydessä. Vanhemmat kaipaavat kuitenkin myös myönteistä viestiä ja ovat tarvittaessa valmiita tiiviimpään yhteistyöhön.

Oppilashuolto mukaan

Opettajien asennemuutos voi avata uusia mahdollisuuksia yhteistyöhön.

– Vanhemmat voivat reagoida yhteistyötapaamisissa joskus aggressiivisesti, jolloin opettajan on vaikea nähdä sen alla olevia todellisia huolen aiheita. Vaikka kasvatuskumppanuusmalli korostaa kuuntelemista, luottamusta ja kunnioittamista, ei opettajan silti tarvitse olla terapeuttia tai perhetyöntekijää. Tarvittaessa

pyydetään apuun muita ammattilaisia.

Kekkonen haluaa korostaa oppilashuollon merkitystä.

– Uusien suositusten mukaan ns. laajat terveystarkastukset tehdään 1., 5. ja 8. luokalla. Fyysisen kehityksen lisäksi kartoitetaan oppilaan psykososiaalista kehitystä, turvallisuutta, ihmissuhteita ja mielen-

veyttä. Tarkoitus on, että myös perhe kutsutaan mukaan. Ne tarjoavat uudenlaisen mahdollisuuden moniammatilliseen yhteistyöhön perheiden kanssa. ●

Lisätietoja:
<http://kasvunkumppanit.thl.fi>

Adoptioperheet edellä

Tieto ei silti tavoita kaikkia ammattilaisia

Adoptioperheet ry on jo toteuttanut päivähoitoon, neuvoloihin ja kouluterveydenhuoltoon tarkoitetut oppaat adoptiolapsista. Koululle suunnattu opas on parhaillaan tekeillä.

– Oppaat saivat alkunsa vuonna 2005 Adoptioperheet ry:n jäsenille tehdystä kyselystä. Kyselystä nousi esiin vanhempien neljä päätoivetta: ammattilaisten tulisi ottaa huomioon adoptiolasten erityisyys, adoptio- ja maahanmuuttajalapsia ei tulisi täysin rinnastaa toisiinsa, ammattilaisten ja vanhempien yhteistyötä tulisi tiivistää ja ammattilaisten asiantuntijuutta adoptiosta lisätä. Vanhemmat kokevat usein, että asiat saa aloittaa aina alusta uusien ihmisten kanssa. Ammatillaiset taas toisiaan pitävät adoptiolasten vanhempia vaativina, kertoo terveystieteiden maisteri, terveydenhoitaja ja kouluttaja **Sanna Mäkipää**.

Mäkipää on ollut mukana suunnittelemassa oppaita ja kiertää eri puolilla Suomea kouluttamassa vanhempia, ammattilaisia ja opiskelijoita.

– Koulutukset käynnistettiin sosiaali- ja terveysministeriön tuella, valtakunnallisen adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämishanke Vahken aikana vuosina 2008–2010. Tuolloin koulutuksen kävi noin 600 ammattilaista ja opiskelijaa.

Pysyvyys tärkeää

Adoptiolapsi päiväkodissa – opas antaa perustietoa muun muassa adoptioerheistä, vanhemmuudesta ja lapsuudesta sekä lasten taustoista, kehityksestä ja kiintymyssuhteen muodostumisesta.

– Päivähoidon aloitus on tärkeä vaihe. Aikuisten tulisi miettiä, mitä se tarkoittaa lapselle, jonka elämässä ihmissuhteet ovat vaihtuneet moneen kertaan. Adoptiolapsen ei esimerkiksi tulisi olla ensimmäisten joukossa vaihtamassa hoitopaikkaa, jos päiväkodissa tulee muutoksia vaikkapa remontin takia. Pysyvät ihmissuhteet ovat tärkeitä, Mäkipää muistuttaa.

Oppaassa kerrotaan myös adoptiolasten kielen kehityksestä, jolla on suuri merkitys koulun aloittamiseen. Samoin lasten identiteetin kehitys, kahdet vanhemmat, rasismi ja kiusaaminen sekä millaisia kysymyksiä adoptiolapset muissa herättävät, käydään oppaassa läpi.

Koulutuksen hyöty näkyy

Mäkipään mielestä olisi tärkeää, että kaikilla ammattilaisilla olisi käytössään sama perustieto. Näin ei vielä ole.

– Surettua, että tätä tietoa ei millään tunnuta saavan ammattilaisten peruskoulutukseen. Esimerkiksi erityisopettajien koulutuksessa ei kerrota adoptiolapsista. Toisaalta meillä on paljon esimerkkejä siitä, miten koulutuksen käyminen on heti vaikuttanut adoptioerheiden saamaan palveluun myönteisesti.

Suomessa hoitohenkilökunnan, päiväkotien ja koulujen ammattilaisten saama peruskoulutus on huipputasoa, joten lisäkoulutukseen riittää jopa puoli päivää.

– Kerron koulutuksissa usein käytännön esimerkkejä ja tarinoita ja koetan lähestyä kuulijoita tunnetasolla. Näin tieto lasten taustoista ja kokemuksista jää paremmin kuulijoiden mieleen. Adoptiolasten psyykkisen turvallisuuden parantaminen hyödyntää samalla kaikkia ryhmän lapsia, muistuttaa Mäkipää.

Mäkipää on huolissaan siitä, miten tieto saataisiin kaikkialle käyttöön.

– Nyt tiedon leviäminen on yksittäisten ihmisten tiedostamisen varassa. Olisi tärkeää löytää uusia väyliä koulutuksille. Ammatillisille ja opiskelijoille suunnatut yhteiset koulutukset ovat loistavia, koska niissä syntyy hyvää vuoropuhelua. Osalla on jo kokemusta adoptiolasten kanssa toimimisesta ja heillä on hyviä esimerkkejä pulmatilanteista.